

Rendszerek és modellek

A nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján lezajlott, Közép-Európát – de következményeiben egész Európát – átalakító változások leírására Magyarországon leggyakrabban a *rendszer váltás* kifejezést használjuk. A váltás–változás–változtatás hármasságot sokszor még csak-csak felcseréljük, olykor szinonimaként alkalmazva a hasonló hangzású, ám valós jelentésében erősen különböző szóösszetételeket – de a terminológia mélyrétegein ritkán gondolkodunk el. Mint ahogy azon is: akár váltás, akár változás, akár változtatás – mi volt a rendszer, ami elmúlt, és mi a rendszer, ami helyette lett.

Tartunk tőle, hogyha nem pontosan definiáljuk egyiket és másikat, az nem csupán a történeti kutatás, de társadalmunk jövője szempontjából is káros következményekkel járhat. Ahogy Csurka István az átmenet éveiben egy helyzetértékelő dolgozatában, a *Keserű háttérországban* feltette a kérdést: „*hogyan változtassunk rendszert, ha nem tudjuk, mit kell megváltoztatni?*”

Júniusi számunk a Nagy Imre-újrateremtés, a Nemzeti Kerekasztal-tárgyalások kezdete, Kádár halála és Bush amerikai elnök budapesti látogatásának harmincadik évfordulóján az éppen váltani/változni/változtatni készülő rendszer utolsó éveivel foglalkozik. Elsősorban határterületeket vizsgál: olyan jelenségeket, amelyek a felszínen személyi és intézményi változásokban öltöttek testet, de utólag visszatekintve a modellváltás kezdeti lépéseit fedezhetjük fel bennük. Pozsgay Imre politikai mozgása, az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézetének működése, a Hazafias Népfront valós tényezővé válása majd szétmállása, a pártstruktúrák visszahúzódása és a kormányzat előtérbe kerülése mind beleillenek abba a sorba, amelyet a rendszerváltás felé vezető út egy darabjaként értelmezünk.

A téma összetettsége folytán nem törekedhettünk a teljességre. Azt sem kell szégyellni, ha kérdéseink is maradtak az egyre sokasodó válaszkísérletek tengerében. Milyen változásra készült az MSZMP? Véletlenek és párton belüli „lázasodások” összjátéka vagy egy jól meghatározott koreográfia kísérte az 1989-es évet? Hogyan élhetett együtt, egymás mellett hosszú évekig ideológia és realitás, kommunista diktatúra és a rendszert lélegeztetőgépen tartó nyugati segély?

A következő harminc évben sem maradunk megválaszolatlan kérdések nélkül.

Budapest, 2019. június 16.

